

Drepturile Omului Reflectate în Documentul Bisericii Ortodoxe Ruse din 2008¹

Human Rights as Reflected in the Document of Russian Orthodox Church from 2008

Anton-Viorel POP

„Babeş -Bolyai” University, Cluj-Napoca

Abstract. *The present study aims to highlight the attitude of the Russian Orthodox Church and implicitly of Orthodoxy everywhere towards one of the greatest projects of humanity, namely the human rights system. Thus, this paper debates the content of a document approved by the Synod of the Russian Orthodox Church in 2008 which reveals its position on the essential points contained in all human rights. First, the author makes an introduction about the general debate that involves the voice of the Orthodox on the one hand and the proposal of human rights on the other. Following is a presentation of the content of the Russian document, as well as references regarding its reception in the European Christian environment. The strengths and weaknesses of such a document are presented and include the Church in the contemporary debate, including responding to the most delicate challenges related to the beginning of the right to life, freedom of expression, abuses of the state or public morality.*

Keywords: human rights, dignity, freedom, social doctrine, morals, Russian Orthodoxy, Church and State.

Introducere

Dezbaterea pe marginea conceptului de drepturi ale omului este pe cât de actuală, pe atât de diversificată, fie că ne referim la democrații consolidate cum sunt cele din vestul Europei și America de Nord, fie privim la țările din fostul bloc comunist sau la cele care se află în curs de dezvoltare. Reminiscențele totalitare, discrepanțele dintre categoriile sociale, rasiale sau religioase, progresismul secondat de conservatorism strâmt ori falia reală sau imaginară dintre Orient și Occident sunt doar câteva aspecte ale lumii contemporane ce se răsfrâng asupra dezbaterii pe marginea drepturilor omului².

Dat fiind contextul socio-cultural actual, mult îmbunătățit față de panorama europeană moștenită după al Doilea Război Mondial, dar fără a se

¹ Titlul documentului în original este: „Основы учения Русской Православной Церкви о достоинстве, свободе и правах человека” poate fi văzut la adresa: <http://www.patriarchia.ru/db/text/428616.html>, accesat la 05.09.2019, iar traducerea în limba română e cuprinsă în volumul: Radu Preda, *Ortodoxia și ortodoxiile – studii social teologice*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010, pp. 265-293.

² John Witte jr., „Dreptul, religia și pacea lumii”, în *Altera*, trad. Alina Cadariu, pp. 50-51, disponibil pe: <http://www.altera.adatbank.transindex.ro/index.php?cid=65>, accesat 12. 05. 2020.

fi așezat într-o paradigmă stabilă a dialogului, e necesar să se identifice punți de dialog între viziuni diferite asupra lumii.

După anul 1989, în finalul unei epoci marcate de abuzuri crase, Bisericele din statele Europei de Est au găsit oportun să reafirme dreptul la libertate religioasă, parte integrantă a drepturilor omului. Pe de altă parte, se poate observa cum dezbateră despre drepturile omului a fost confiscată de felurite revendicări naționaliste, sexuale, anticreștine sau prozelitiste. Toate acestea conduc pe de o parte la o receptare reticentă a drepturilor omului, iar pe de altă parte, sub stindardul lor promițător, valorile religios-morale, sociale și culturale pot fi relativizate³.

În acest context, Bisericele Ortodoxe din fostele țări socialiste, iar mai apoi ortodoxia de pretutindeni, au găsit neconforme cu morala proprie multe dintre propunerile sociale făcute în numele drepturilor individuale. Acest fapt a condus la catalogarea ortodoxiei ca fiind refractară la ansamblul drepturilor omului⁴, ceea ce nu se justifică în realitate.

Într-adevăr, au existat și există în rândul reprezentanților Răsăritului creștin, clerici sau mireni, luări poziții pertinente sau exagerate. Principalul neajuns pe care partea ortodoxă îl reproșează ideologiei drepturilor omului se referă la supralicitarea drepturilor individului în detrimentul comunității⁵. În acest sens amintim poziția arhiepiscopului Anastasios Yannoulatos care consideră că dezbateră pe marginea drepturilor omului trebuie precedată de o referire fundamentală la antropologia creștină⁶. Pe de altă parte, pentru filosoful creștin Christos Yannaras protejarea drepturilor omului, o trăsătură a civilizației moderne occidentale, e axată pe individ, nu pe comunitate. Argumentul dânsului e preluat din antichitatea greacă unde accentul este pus pe ansamblul indivizilor care participă la decizie și formează polisul. În

³ Radu Preda, *Ortodoxia și ortodoxiile – studii social teologice*, Cluj-Napoca, Ed. Eikon, 2010, p. 174-175.

⁴ Radu Preda, „Drepturile omului în lectură ortodoxă. Documentul Bisericii Ortodoxe din Rusia (iulie 2008)”, în *Tabor*, III (2009), nr. 2, p. 28. Tot pe această temă se poate vedea: Pantelis Kalaitzidis, *Ortodoxie și modernitate. O introducere*, Traducere din neogreacă de Florin-Cătălin Ghiț, Prefață Radu Preda, Cluj-Napoca, Ed. Eikon, 2010, p. 37-56; Konstantinos Delicostantis, *Drepturile omului și Ortodoxia. Comentarii despre libertatea și autonomia creștină*, în Nicolae Răzvan Stan, *Biserica Ortodoxă și drepturile omului: paradigme, fundamente implicații*, București, Ed. Univers Juridic, 2010.

⁵ Anton-Viorel Pop, „Drepturile omului între antropologia ortodoxă și raționalismul occidental”, în *Studia Teologia Orthodoxa Doctoralia Napocensia*, II (2019), nr. 2, p. 107.

⁶ Anastasios Yannoulatos, „Eastern Orthodoxy and Human Rights”, în *International Review of Missions*, 73 (1984).

consecință, Yannaras consideră un regres al modernității față de antichitate viziunea actuală asupra drepturilor omului⁷.

Deși au existat dezbateri și studii venite din partea celor care reprezintă partea creștină, până în anul 2008 nu a existat în spațiul Bisericii Ortodoxe un document care să arate explicit poziția acesteia față de ceea ce conceptul drepturilor omului, prin documentele și instituțiile aferente, propune. Astfel, în iunie 2008 Sinodul Bisericii Ortodoxe Ruse aprobă documentul intitulat: *Fundamentele doctrinei Bisericii Ortodoxe Ruse despre demnitate, libertate și drepturile omului*.

Documentul referitor la drepturile omului vine ca o continuare a celui 2000, prin care Biserica Ortodoxă Rusă a stabilit fundamentele concepției sociale⁸, ambele având la momentul redactării lor caracterul de noutate pentru spațiul ortodox.

Astfel în studiul de față vom face o analiză a conținutului documentului Bisericii Ruse referitor la drepturile omului⁹. Vom face și câteva trimiteri de actualitate în ceea ce privește receptarea documentului în spațiul european.

Cuprinsul documentului

Documentul Bisericii Ortodoxe Ruse referitor la drepturile omului se deschide cu un Preambul urmat de cinci capitole după cum urmează: I. Demnitatea omului, categorie religios morală; II. Libertatea alegerii și libertatea față de rău; III. Drepturile omului în concepția creștină și în viața societății; IV. Demnitatea și libertatea în sistemul drepturilor omului; V.

⁷ Christos Yannaras, „Human Rights and the Orthodox Church” în *theologia*, (2002), nr. 2, pp. 382-384.

⁸ Textul în original se poate accesa la adresa: <http://www.patriarchia.ru/db/text/419128.html>, accesat la 18 iunie 2020. De asemenea, textul poate fi văzut în tradus în română, în Ioan I. Ică jr., Germano Marani, (ed.) *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente – documente – analiza perspective*, Ed. Deisis, Sibiu, 2002, pp. 185-266. Pentru o introducere în temă vezi: Maxim Morariu, „Fundamentele concepției sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse reflectate în documentul sinodal din anul 2000”, în *Tabor*, IX (2015), nr. 4, p. 37-41; Radu Preda, *Biserica în stat. Șansele și limitele unei dezbateri*, în Ioan I. Ică jr., Germano Marani, (ed.) *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente – documente – analize - perspective*, Sibiu, Ed. Deisis, 2002, p. 356-383.

⁹ Pentru o evidențiere a implicării Bisericii Ortodoxe Ruse în dezbaterile internaționale pe marginea tematicii drepturilor omului vezi: Kristina Stoeckl, „The Russian Orthodox Church as moral norm entrepreneur”, în *Religion, State and Society*, vol. 44 (2016), nr. 2, p. 132-151. Studiul menționat face o trecere în revistă a dezbaterilor referitoare la viziunea Bisericii Ortodoxe Ruse vis-a-vis de sistemul drepturilor omului. Totodată de se arată influența pe care vocea ortodoxiei rusești a marcat chiar și unele hotărâri ale CEDO, care aveau în centru dreptul la manifestare religioasă în spațiul public (cum ar fi cazul Lautsi c. Italia).

„Human Rights as Reflected in the Document of Russian Orthodox Church from 2008,” *Astra Salvensis*, VIII (2020), no. 15, p. 179-189

Principiile și domeniile prioritare ale activității civice a Bisericii Ortodoxe Ruse.

După o primă lectură, chiar și asupra titlurilor capitolelor putem observa ca documentul urmează în parte structura Declarației Universale a Drepturilor Omului din 1948¹⁰ a ONU¹¹, fără a urma o structurare pe articole. Astfel, ambele documente se deschid printr-un preambul în care se consideră că proiectul drepturilor omului, care propune un respect deosebit față de om și demnitatea umană, față de valorile fundamentale, inerente ființei umane, este menit să depășească granițele politice, culturale sau religioase.

Particular documentului Bisericii Ortodoxe Ruse este aserțiunea conform căreia un astfel de proiect, care se dorește universal, poate intra în contradicție cu anumite culturi sau credințe religioase. Concret, documentul se referă la posibilitatea ca unele propuneri de venite sub egida respectării drepturilor omului să afecteze credința religioasă, în speță învățătura creștină, revelată, a cărei morală a trecut proba bimilenară și, prin urmare, este incontestabilă. Pe bună dreptate, documentul arată că pot exista situații în care „creștinii ajung fără voie în situații în care structurile de stat îi pot constrânge sau deja îi constrâng să procedeze contrar poruncilor lui Dumnezeu, ceea ce îi împiedică să realizeze cel mai important scop al vieții omului: izbăvirea de păcat și dobândirea mântuirii”. Astfel, documentul arată încă din prefața lui că Biserica este chemată să ofere o cheie de înțelegere și de receptare a sistemului drepturilor omului, respectiv să creeze o punte între propria învățătură și propunerea lumii contemporane.

Primul capitol al documentului aduce în discuție conceptul de demnitate umană, pe care o consideră o „categorie religios-morală”. Demnitatea omului¹², după cum se prezintă în document, se fundamentează ontologic mai întâi, prin aceea că omul este creat „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu” (Fc. 1, 26)¹³. Căderea în păcat nu a alterat întru totul

¹⁰ Textul poate fi văzut aici: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf, accesat la data de 18 iunie 2020.

¹¹ Pentru o abordare sincronă a celor două documente se poate vedea: Frans Hoppenbrouwers, „The Russian Church’s Basic Teaching on Human Dignity, Freedom and Rights of June 2008”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Teologia Catolica*, anul LIV (2009), nr. 4.

¹² Respectarea demnității umane în virtutea creării după chipul lui Dumnezeu este prezentă în dezbaterile teologice actuale și este corelată cu problematicile generate de noile tehnologii biomedicale. În acest sens vezi: Iuliu-Marius Morariu, „Bioethics in the discussions of the Panorthodox Synode from Crete (2016)”, în *Astra Salvensis*, IV (2016), nr. 7, pp. 247-254.

¹³ Tot în acest sens documentul folosește un pasaj al Sfântului Grigorie Teologul din *Cuvântarea 14*, „Despre iubirea față de săraci”, în care arată că: „Dumnezeu i-a înzestrat atât de

demnitatea originală, după cum nici chipul omului nu s-a pierdut, de aici posibilitatea ca prin Întrupare să se realizeze restaurarea omului¹⁴. Prin urmare: „demnitatea nu încetează odată cu distorsiunile apărute în firea omului ca rezultat al căderii în păcat” (I. 1).

Părintele profesor Radu Preda observă la acest capitol o fidelitatea față de antropologia ortodoxe, respectiv teologiei răsăritene în care căderea în păcat nu a dus la o ruptură ontologică între om și Creatorul lui. Astfel jertfa hristică nu se rezumă la recuperarea unui dar supraadăugat, ca în teologia occidentală¹⁵.

Pe de altă parte, documentul rus arată că demnitatea, deși componentă ontologică în virtutea chipului divin, este strâns legată de noțiunea de asemănare, înțeleasă ca parcurs moral, ghidat de harul sfințitor. Astfel, „în tradiția creștin răsăriteană noțiunea de demnitatea are mai întâi de toate o însemnătate morală, în timp ce reprezentările despre ceea ce este demn și ceea ce nu este demn sunt legate în mod intim de comportamentul moral sau imoral al omului și de starea sufletească a acestui” (I. 2).

Finalul primului capitol aduce în discuție necesitatea stării de pocăință, ca remediu în traseul despățimirii și dobândirea unei vieți demne. Se încearcă și o explicare a termenului de pocăință privită nu ca o umilire a omului, ci ca „un stimul puternic pentru cizelarea duhovnicească a sinelui cu scopul de a-și modifica creativ viața, de a-și păstra puritatea demnității date de Dumnezeu și pentru creștere în ea”.

În concluzie, documentul reiterează în primul capitol legătura dintre demnitatea omului și moralitate, subliniind că demnitatea trebuie confirmată prin responsabilitate morală.

Al doilea capitol al documentului abordează tema libertății, pe care de asemenea o integrează în antropologia răsăritului creștin. Astfel, libertatea omului e dată de calitatea lui de chip al lui Dumnezeu. Totodată, libertatea nu este absolută, ci trebuie folosită în conformitate cu scopul pentru care a fost creat omul. Folosirea libertății pentru a face rău sieși sau celor din jur, coincide cu pierderea ei. În acest sens documentul aduce ca argument textul din Epistola către Romani 7, 15-17: „Pentru că ceea ce fac nu știu; căci nu săvârșesc ceea ce voiesc, ci fac ceea ce urăsc. Iar dacă fac ceea ce nu voiesc,

generos pe toți oamenii pentru a arăta prin dăruirea egală a darurilor Sale atât demnitatea egală a naturii noastre, cât și bogăția milei Sale”.

¹⁴ Ca argument se folosesc texte liturgice precum cel cuprins în „Binecuvântările învierii” de la Slujba de înmormântare: „Chipul Slavei Tale celei negrăite sunt, deși port rănile păcatelor...”.

¹⁵ Radu Preda, „Documentul teologic rus despre drepturile omului. Receptio și controverse”, UBB, Facultatea de Teologie Ortodoxă, *Anuar XIII* (2009-2010), p. 313.

recunosc că Legea este bună. Dar acum nu eu fac acestea, ci păcatul care locuiește în mine”. De asemenea, sunt menționate mai multe trimiteri scripturistice¹⁶ pentru arăta că „are adevărata libertate doar acela care merge pe drumul drept al vieții și care caută comuniunea cu Dumnezeu, izvorul adevărului absolut. Dimpotrivă, prin folosirea abuzivă a libertății, prin alegerea unui mod de viață mincinos și imoral se va distruge în cele din urmă libertatea de alegere”.

În concluzie, capitolul al doilea afirmă că instituția drepturilor omului are vulnerabilitatea de a promova o libertate necorelată cu responsabilitatea și cu atât mai puțin cu conceptul de păcat care poate fi întruchipat în cele mai rușinoase forme de pervertire.

Din cuprinsul acestui capitol am putea deduce mai cu seamă o critică la adresa ansamblului drepturilor omului, precum și omiterea faptului că acest construct are menirea de a se adresa tuturor oamenilor indiferent de cultură și religie, adică să devină universal. Deși pentru sfera creștin-ortodoxă o astfel de abordare e firească, tendința de subordonare a drepturilor omului credinței și moralei creștine denotă o abordare subiectivă.

Revenind la optica părintelui Radu Preda, care preocupat fiind de valoarea social-teologică a documentului afirmă că: „ambitia declarată a drepturilor omului este de a garanta un minim de umanitate, recunoscut ca atare la nivel universal, dincolo de opțiunile particulare ale unei religii sau culturi. A pretinde din partea drepturilor omului să reflecte fidel etica de inspirație creștină, chiar dacă se revendică din izvoarele acesteia, este o așteptare nerealistă și la rigoare contrară neutralității unui produs al modernității ca proces de emancipare”¹⁷. De asemenea, părintele profesor arată că e nepotrivit a pune în relația de cauză efect conceptul drepturilor omului cu păcatele oribile ale omului, fie ca individ, fie ca organism social.

În capitolul al treilea din document autorii acestuia par să alimenteze și mai mult dezbateră polemică dintre preceptele creștine și drepturile omului. Autorii vor să transmită că atunci când, în spațiul public interferează drepturile individuale cu morala creștină, cea din urmă trebuie să se impună, deoarece „drepturile omului nu pot fi ai presus de valorile spirituale” (III. 2), după cum se intitulează un subcapitol. O abordare sentențioasă și unilaterală poate decurge și din fragmentul următor: „Fără să fie de natură divină, drepturile omului nu trebuie să intre în conflict cu revelația dumnezeiască. Pe lângă ideea libertății personale, pentru cea mai mare parte a lumii creștine la același nivel de importanță este situată categoria tradiției învățaturii credinței

¹⁶ In. 8, 36; Gal. 5, 1; Fil. 3, 21;

¹⁷ Radu Preda, „Documentul teologic rus despre drepturile omului”, p. 316.

și moralei. Or, cu acestea două trebuie omul să-și armonizeze libertatea sa. Pentru mulți oameni care trăiesc în diferite țări ale lumii, nu atât standardele seculare ale drepturilor omului, cât mai ales credința și tradițiile sunt considerate normative în viața socială și în relațiile interpersonale” (III. 2).

Neajunsul unei astfel de abordări poate fi regăsit în abordarea unilaterală a principiilor ce trebuie să guverneze viața socială. Biserica Ortodoxă Rusă nu lasă deschisă ușa dialogului cu celelalte opinii referitoare la morala publică, despre care știm cu toții că nu trebuie să fie obligatoriu religioasă. Abordarea pare mai degrabă una confesională sau chiar apologetică. Pe de altă parte, documentul omite să afirme că există doctrine religioase cu un profund caracter radicalist, respectiv restrictiv și abuziv față de drepturile indivizilor sau ale grupurilor. De asemenea, deși autorii documentului insistă pe necesitatea respectului și servirii patriei, omit să condamne deschis abuzurile pe care statul prin reprezentanții săi le-a comis și încă le comite asupra cetățenilor, inclusiv sub aspectul libertății religioase, ori spațiul rusesc nu a fost străin de acest flagel.

Capitolul al patrulea se apropie mai mult de prevederile concrete ale drepturilor omului și abordează teme esențiale precum dreptul la viață, la libertatea de conștiință și de creație, dreptul la educație, drepturi civile și politice, drepturi social-economice și drepturi colective.

Cât privește dreptul la viață, considerat în orice document ca esențial și condiție a respectării celorlalte drepturi, documentul îl absolutizează prin referiri la argumentele biblice care interzic orice agresiune asupra vieții, printre care nu lipsește porunca a șasea: „Să nu ucizi”. În continuare, autorii documentului mută atenția asupra convingerii creștine că viața omului nu se rezumă la viața pământească, biologică, ci deschide perspectiva veșniciei, incluzând și categoria mucenicilor, adică a celor care s-au sacrificat pentru convingerile lor¹⁸. În categoria celor care se sacrifică nu este însă loc pentru cei care comit suicid, considerat forma supremă de deznădejde și părăsire a lui Dumnezeu.

Un alt aspect netrecut cu vederea în documentul rus este momentul începerii dreptului la viață¹⁹. Astfel autorii exprimă categoric că viața începe

¹⁸ Pentru o perspectivă rezumativă a antropologiei creștin ortodoxe referitoare la valoarea persoanei vezi: Mircea-Gheorghe Abrudan, „Valoarea persoanei umane în teologia creștin ortodoxă”, în *Astra Salvensis*, I (2013), nr. 2.

¹⁹ Menționăm că în documentele oficiale apărute la nivel mondial acest lucru este neclarificat. Pentru o aprofundare a problemei vezi: Jean-François Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, trad.: Cătălina Constantin, Elena Bodea, Annelise Popa, Control științific: Prof. univ. dr. Mona-Maria Pivniceru, București, Ed. Hamangiu, 2009, p. 89-109; Corneliu Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, ed. a II – a, Ed. C.H. Beck,

„Human Rights as Reflected in the Document of Russian Orthodox Church from 2008,” *Astra Salvensis*, VIII (2020), no. 15, p. 179-189

încă din momentul conceperii²⁰. În acest sens se face referire la textul din Psalmul 138, 13: „Că Tu ai zidit rărunchii mei, Doamne, Tu m-ai alcătuit în pântecul maicii mele”. Astfel, orice agresiune asupra vieții, fie că e întrauterină, fie că ar fi vorba de o condamnare la moarte este împotriva revelației, respectiv a moralei creștine²¹.

Libertatea de conștiință, de exprimare și creație sunt considerate inerente ființei umane și esențiale desfășurării actului religios în societate. Pe de altă parte, autorii documentului semnalează posibilitatea ca în virtutea libertății de exprimare și de creație, credința și simbolurile religioase să fie ofensate. Soluția pe care o propune documentul este protejarea în spațiul public a convingerilor cetățenilor, precum și respectul reciproc a diferitelor grupuri care împărtășesc convingeri diferite.

Documentul amintește de necesitatea integrării creștinilor în viața socială prin educație drepturi și obligații civile. Amintește aici, chiar dacă sumar, necesitatea ca statul să protejeze viața privată a cetățenilor și să nu-i supună la tratamente degradante în numele binelui public. Orice interdicere a unor drepturi trebuie să fie foarte bine întemeiată.

Resursele materiale, conform concepției Bisericii Ortodoxe Ruse trebuie făcute accesibile tuturor, iar relațiile de muncă și de colaborare social-economică trebuie pătrunse de spiritul evanghelic al iubirii aproapelui. În atenția documentului intră și respectul față de familie ca instituție necesară pentru Biserică și societate.

Finalul documentului conține un capitol program în care sunt menționate principalele puncte pe care Biserica trebuie să le urmărească pentru se raporta corect la nevoile lumii în care trăiește. Printre aceste

București, 2010, pp. 61-78; Titus Corlățean, *Protecția europeană și internațională a Drepturilor Omului*, București, Ed. Universul Juridic, 2012, pp. 61-64.

²⁰ În acest sens se poate vedea: Tijana Petković, „Orthodox perspectives on the status of the embryo”, în *Astra Salvensis*, V (2017), nr. 9.

²¹ În spațiul teologic și nu numai se recunoaște caracterul sacru al vieții. Protecția vieții înainte de naștere este corelată cu statutul de persoană relațională. În acest sens vezi: Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Vol. I, ed. a IV - a, București, Ed. IBMBOR, 2010, p. 405-427; John Breck, *Darul sacru al vieții*, trad. de Irineu Pop Bistrițeanul, Cluj-Napoca, Ed. Patmos, ed. electronică; Georgios Mantzaridis, *Morala creștină*, Trad. Cornel Constantin Coman, București, Ed. Bizantină, 2006, p. 407-414; Ștefan Iloaie, *Morala creștină și etica postmodernă – O întâlnire necesară*, Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2009, p. 152-188; Ștefan Iloaie, „Morala și viața. Documentele Bisericii Ortodoxe Române referitoare la bioetică”, în *Revista Română de Bioetică*, vol. 7, (2009) nr. 2; Panayotis Nellis, *Omul – animal îndumnezeit. Perspective pentru o antropologie ortodoxă*, ed. a IV-a, Studiu introductiv și traducere, diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, Ed. Deisis, 2009, pp. 59-76; Ștefan Iloaie, *Cultura vieții. Aspecte morale în bioetică*, Cluj-Napoca, Ed. Renașterea, 2009.

preocupări sunt enumerate: dreptul la libertate religioasă, dreptul la securitate socială, dreptul la protejarea demnității și a vieții private, respectarea categoriilor vulnerabile, accesul la educație și resurse, combaterea corupției și abuzurilor.

În încheiere documentul îndeamnă pe credincioși ortodocși să fie prezenți în spațiul lumii în măsura în care propriile lor convingeri nu sunt afectate. Totodată, contrar parcursului său, în final documentul poziționează Biserica Ortodoxă Rusă pe poziția de partener de dialog, atât cu celelalte confesiuni creștine cât și cu societatea globală.

Receptarea documentului

Documentul girat de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse are în parte același traseu pe care l-a avut și cel din 2000, care analiza concepția socială a Bisericii în contextul noii epoci post-comuniste²², anume o receptare la nivel panortodox, precum și suscitarea de dezbateri intercreștine.

Astfel, din partea Comunității Bisericilor Protestante din Europa (CBPE) a fost formulată o poziție critică la adresa documentului în 2009, ca urmare a invitației la dezbateră problematicii. CBPE salută inițiativa Bisericii Ruse de a pune în dezbatere o astfel de chestiune curentă și subliniază consensul antropologiei de sorginte biblică ce revendică demnitatea omului în statutul lui de creat după chipul Creatorului. Pe de altă parte, răspunsul CBPE întregește întemeierea demnității și pe teologia mântuirii în Hristos²³.

Totodată, repică adusă de comunitatea protestantă documentului rus subliniază dezacordul pe care acesta din urmă îl evidențiază dintre drepturile omului și morala creștină. Prin urmare, conform analizei părintelui Radu Preda, „optica ortodoxă nu reușește să valorifice, așa cum o fac protestanții, contribuția pozitivă a drepturilor omului ca instrumente menite să plaseze acțiunea omului sub primatul dreptului și să garanteze astfel cadrele unei vieți sociale cât mai puțin conflictuale. Distincția dintre drept și morală, caracteristică în cel mai înalt grad pentru gândirea modernă, este practic negată de documentul rus. Autorii criticii evanghelice arată că viziunea lor este complet diferită de cea ortodoxă rusă, drepturile omului fiind în lectură protestantă o expresie seculară (fie și parțială) a voinței lui Dumnezeu”²⁴.

Așadar, critica protestantă subliniază că drepturile omului nu trebuie puse pe același plan cu învățătura Evangheliei, ci văzute în substratul lor pozitiv.

²² Maxim Morariu, „Fundamentele concepției sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse”, p. 38.

²³ Radu Preda, „Documentul teologic rus despre drepturile omului”, p. 323.

²⁴ *Ibidem.*, p. 324.

„Human Rights as Reflected in the Document of Russian Orthodox Church from 2008,” *Astra Salvensis*, VIII (2020), no. 15, p. 179-189

A existat un răspuns și din partea teologilor catolici²⁵ în care a fost luată în considerare și poziția protestantă la adresa documentului rus. Astfel, autorii catolici relevă fundamentarea biblică și patristică a documentului și nu împărtășesc opinia protestantă conform căreia documentul ar neglija fundamentarea ontologică a demnității umane. De asemenea, lectura catolică asupra documentului surprinde ideea neabsolutizării drepturilor ca valoare ce poate concura sau chiar înlocui morala creștină²⁶.

Prin urmare, dialogul propus de către Biserica Ortodoxă Rusă s-a concretizat, chiar dacă pe alocuri sub formă polemică ori apologetică.

În final putem aprecia că Biserica Ortodoxă încearcă prin documentul din 2008 să creeze dezbateri constructive care să ducă la o receptare a drepturilor omului, dar fără ca membrii ei să trădeze învățătura Evangheliei așa cum este propovăduită de Răsăritul creștin Totodată, se poate observa schimbare de strategie din partea Patriarhiei Moscovei în ceea ce privește drepturile omului²⁷. Dacă în documentul din 2000²⁸, în capitolul patru, drepturile omului erau văzute ca un produs al secularizării ce trădează legea lui Dumnezeu, prezentul document încearcă o corelare dintre principiile creștine și cele ale dreptului pozitiv pe un ton ceva mai irenic, cu intenția declarată de a pune în evidență tradiția bisericească.

Concluzii

Prin documentul despre demnitate, libertate și drepturile omului Biserica Ortodoxă Rusă continuă dezbateră despre rolul ei în societatea contemporană. Autorii documentului formulează o serie de principii în lumina cărora societatea credincioșii ortodocși ar trebui să se raporteze la sistemul drepturilor omului.

Demnitatea este văzută nu doar ca un dat ontologic, ci ca un parcurs moral al fiecărei persoane, făcându-se trimitere la relația dintre „chip” și „asemănare”. Libertatea omului nu poate fi absolutizată, ci mai degrabă

²⁵ Printre primii care au formulat o poziție se regăsesc teologii catolici Barbara Hallensleben de la Universitatea din Fribourg, precum și Nicolaus Wyrwoll sau Guido Vegauwen care au semnat un document cu titlul „Despre ambivalența drepturilor omului”. Vezi: Radu Preda, „Documentul teologic rus despre drepturile omului”, p. 326; Natallia Vasilevich, „*The interpretation of the human rights from the perspective of the Russian Orthodox Church*”, Universităt Bonn, Teză de Masterat, 2014, p. 4.

²⁶ Radu Preda, „Documentul teologic rus despre drepturile omului”, p. 327-328.

²⁷ Kristina Stoeckl, „The Russian Orthodox Church as moral norm entrepreneur”, p. 134.

²⁸ Ioan I. Ică jr., Germano Marani, (ed.) *Gândirea socială a Bisericii*, p. 202-208.

inclusă în cadrele voinței divine. Adevărata libertate, conform documentului rus, e libertatea față de păcat.

Documentul arată că sub stindardul drepturilor omului se pot regăsi revendicări contrare moralei creștine sau care îngrădesc viața religioasă publică. De aceea sunt enunțate o serie de principii prin filtrul cărora să fie receptate drepturile omului.

În opinia noastră, un demers precum cel al Bisericii Ortodoxe Ruse de a se face prezentă în dezbateră contemporană este binevenit în contextul în care se cere o implicare a Bisericii în viața socială, dar și pentru a formula poziții articulate la interogațiile lumii. Este imperios necesar ca răspunsurile Bisericii să se fundamenteze și pe realitățile lumii, dincolo de încărcătura dogmatică ori abordarea apologetică. Acest aspect ar da o mai mare credibilitate mesajului Bisericii, chemată să se înnoiască zi de zi.

„Human Rights as Reflected in the Document of Russian Orthodox Church from
2008,” *Astra Sahensis*, VIII (2020), no. 15, p. 179-189